

НОВИ МОМЕНТИ В ИКОНОГРАФИЯТА НА ТРАКИЙСКИЯ КОННИК

Славка Чернева

През 1980 г. в Пловдив, на обект “Археологически музей”, е открита плоча на Тракийския конник, която допълва познатата до този момент иконография на най-популярното божество.

Плочата е леко трапецовидна, закръглена отгоре, полихромна. Релефът заема цялото поле и е рамкиран само долу. Централното изображение на конника и коня са предадени ажурно, в ориелеф. Паметникът, за който става дума, представя Хероса в сцена “Връщане от лов”, тип С, по класификацията, предложена от Гаврил Кацаров (Kazarov 1938, 8–16).

Конникът е облечен в къс, безръкавен хитон, който е до коленете, поръбен по края и нагънат на гърдите. Зад гърба му се развява хламида, боядисана от вътрешната страна с яркочервен цвят

Обр. 1. Тракийски конник
от Филипопол

и завързана на дясното му рамо. Тялото на конника е поставено косо спрямо плоскостта на релефа. Главата му е предадена в три четвърти, със завити къдри. Лицето му е с класически черти. С дясната си ръка конникът държи убита сърна, чиято глава е провесена надолу.

Конят е в галоп, надясно, със завързан перчем и добре очертани поводи и халка на юздата. Десният му преден крак

е стъпил върху жертвеник и е предаден в ориелеф. Левият преден крак на коня е на втори план, но е по-високо вдигнат от десния. Що се отнася до задните крака – десният крак на коня е изпънат назад, а левият е предаден в контур. Позите на коня и конника имат определящите белези на групата Глава Панега – Баткун (Оперман 1970, 19–32).

Зад коня се вижда дребната фигурка на аколит с лице като на конника и същата прическа на букли. С дясната си ръка аколитът е хванал опашката на коня.

Фигуралната композиция, развиваща се под коня, е следната: до жертвеника – лъв, обърнат наляво, със завита опашка. Захапал е главата на убитата сърна, а предните му лапи са стъпили върху урна. До него личи куче, обърнато наляво, протегнало глава към урната. Други две кучета, обърнати надясно, захапват десния крак на убитата сърна. Пред коня са изобразени трите нимфи и храм. Мястото на една от нимфите личи добре, но е отчупено: на втори план е останала само долната част на дрехата ѝ. Нимфите са облечени в двойно препасани, различно оцветени хитони и була, спускащи се надолу към ръцете. Над тях е изобразен храм с анти и четири колони върху четиристъпален стилобат. Антите започват от второто стъпало, а колоните започват по-навътре от четвъртото стъпало. Колоните завършват с фронтон, чиято украса е неясна: може би щит и копие. Акротериите са силно стилизирани. Храмът би могъл да се тълкува като нимфеум.

От двете страни на Хероса личат бюстовете на Сол и Луна, предадени схематично. Плочата е предназначена за слагане в ниша.

Ако разгледаме по-подробно паметника от Филипопол, прави впечатление очебийната прилика между главите на конника и аколита от нашата плоча и конника от Баткун (Tsontchev 1941, tabl. LXV, 250). Налице е същото изобразяване на лицето в три четвърти и косата, завита на букли. Прилика се вижда и при фигуралните композиции (под коня) на плочите от Баткун (Tsontchev 1941, tabl. LIV, 202) и Глава Панега (Kazarow 1938, tabl. XXXIV abb. 198). Явно става въпрос за паметници, работени в една работилница, тъй като стилът на изобразяване на детайлите е еднакъв.

Характерно за паметниците от групата Глава Панега – Баткун са дълбокият релеф и грижливото моделиране на телата на Хероса

и коня. Главата на конника е предадена обикновено в три четвърти профил, а тялото е поставено косо спрямо фона на релефа. Типът С – с лъв, фриз от животни и аколит – съществува от втората половина на III в. от н.е. Наличието на Сол и Луна се наблюдава рядко. При една плоча от Тодоричене (Kazarow 1938, tabl. LXXVII, № 481) личат, макар и твърде схематични, изображения на Сол и Луна. Тази плоча е междинен вариант между нашата и плочите от Глава Панега. Налице е същата иконография. Липсват само трите нимфи и храмът, чиито изображения са приносят на Филипопол в богатата иконография на Тракийския конник.

Трите нимфи, поставени на мястото на адорантите, явно показват синкретизма на конника с нимфите. Връзката им по принцип не е нещо ново. Най-ясно това се наблюдава при нимфеума от Бурдапа (дн. Огняново): две от оброчните плочи на конника имат посвещение на нимфите (Michailov 1961, № 1367, 1368). Урните, изобразени на някои от плочите, също се свързват с култа към нимфите. Такива срещаме при плочите на Хероса от Глава Панега (Kazarow 1938, abb. 200, 193, 197), Голяма Брестница (Kazarow 1938, abb. 202, 204), Дипсиз-гъол (Kazarow 1938, abb 1127), Дивдядово (Kazarow 1938, abb 132), Баткун (Tsontchev 1941, LIV, 202).

Обр. 1. Оброчна плоча на Тракийски конник от Глава Панега (Кацаров, 198)

Обр. 2. Оброчна плоча на Тракийски конник от Филипопол (Кацаров, 198)

Обр. 3. Оброчна плоча
на Трите нимфи
от Филипопол

Обр. 4. Тракийски
конник от Баткун
(Цончев, 250)

Обр. 5. Фрагмент от долна част
на оброчна плоча
от Баткун (Цончев, 202)

Във Филипопол са открити две плочи с трите нимфи, което говори за почитане на култа към нимфите. Новата плоча, при която наблюдаваме синкретизъм между Тракийския конник и нимфите, показва развитието на култовете на територията на града в края на III в. от н.е. Иконографията ѝ обогатява познатите елементи и им придава нов смисъл.

ЛИТЕРАТУРА

Kazarov 1938: Kazarov, G. Die Denkmäler des Thrakischen Reitergottes in Bulgarien, Budapest.

Tsontchev 1934: Tsontchev, D. Le sanctuaire Thrace près du village de Batkoun.

Michailov 1961: Michailov, G. Inscriptiones graecae in Bulgaria Rapertae, III, 1.

Оперман 1970: Оперман, М. За оброчните плочи на ловуващия Тракийски конник от римската епоха. – Археология, 1970, 2, 19–32.